

# NOI DESCOPERIRI MONETARE ÎN JUDEȚUL BOTOȘANI

VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA, OCTAVIAN-LIVIU ȘOVAN

Pentru o evaluare cât mai exactă a informațiilor numismatice și istorice pe care le oferă studierea circulației monetare într-un spațiu geografic dat și dintr-o anumită secvență cronologică devine imperios necesară, după cum se poate presupune, în primul rînd, publicarea integrală și *cu date cit mai complete* a fiecărei descoperiri monetare. Nu am fi început prin a repeta acest adevăr axiomatic dacă în ultimul timp nu s-ar fi înmulțit tipărirea unor „sinteze“, tratînd circulația monetară dintr-un teritoriu geografic corespunzînd unei unități administrative actuale — județul — și care, deși întreprind o muncă utilă de adunare și punere în circuitul științific a unor descoperiri, suferă de cel puțin două mari carențe, ambele de ordin metodologic. O primă deficiență ar fi aceea că, înaintea oricărui studiu privitor la circulația monetară se impune cercetarea amănunțită și publicarea conform cu cerințele științifice actuale a fiecărei descoperiri, chiar dintre cele anterioare. Cea de-a doua lipsă pornește de la transpunerea tiparului administrativ actual în judecarea unei situații de acum — să zicem, aproximativ două milenii —, rupînd în acest chip descoperirea monetară de conjunctura ei reală etno-culturală și istorică. De aceea, credem că, departe de a fi nejustificate în totalitate, asemenea „sinteze“ ar trebui să se rezume *numai* la repertoriizarea descoperirilor, orice concluzie de natură economică, socială și politică fiind mai mult sau mai puțin superfluă.

Iată de ce, după expunerea acestor considerente de ordin general și care explică atitudinea noastră privind cercetarea circulației monetare, socotim mult mai folositor să prezentăm cîteva descoperiri, ajunse de curînd la știința noastră; ele sînt însoțite de *cit mai multe* dintre elementele lor caracteristice și pot furniza, ulterior, alături de altele, informațiile trebuincioase alcătuirii unui repertoriu complet al descoperirilor monetare din județ și, care, la rîndul său, în continuare, să fie utilizat la întocmirea unei adevărate sinteze privind circulația monetară dintr-un spațiu și o perioadă de timp corespunzînd unor anume etape istorice sau stadii culturale, cum ar fi, de exemplu, circulația monetară la dacii de la răsărit de Carpați, înainte de existența Daciei romane, în timpul acesteia sau după retragerea din 275.

Descoperirile de față provin din localitățile Botoșani, Bucecea, Dîngeni, Dorohoi, Horia, Mitoc și dintr-o colecție, care își are originea probabilă în județul Suceava. Le vom prezenta în ordine alfabetică<sup>1</sup>.

### I. BOTOȘANI.

#### *Constantius II.*

*Av.* [D N CONST]AN-[TIVS PF AVG]. Capul împăratului spre dreapta, cu diademă de perle și *paludamentum*.

*Rv.* [FEL TE]MP RE-PARATIO. *Virtus* spre stînga, cu sulița în mîna stîngă împunge un captiv călare, care ridică brațul în spate. În exergă : SMHB.

AE<sub>2</sub>. G : 4,59 g. D : 20 × 19 mm. Ax : ↓ . C : puternic uzată și corodată. LRBC, II, p.83, nr. 1896 (FH<sub>3</sub>), *Heraclea Thracica*, anii 351—354 e.n. ; RIC, VIII, p. 436, nr. 86 (fără literă în cîmp), *Heraclea Thracica*, officina a doua, anii 351—355 e.n. Are litera Δ pe avers, în spatele bustului împăratului. ceca ce indică un AE<sub>2</sub> redus, datat la mijlocul anului 352. N. Inv. 14175.

### II. BUCECEA, com. Bucecea, jud. Botoșani.

#### *Commodus.*

*Av.* COMM ANT AVG P BRIT. Capul laureat al împăratului spre dreapta.

*Rv.* P M TR[P X IMP VII] COS IIII P P. *Annona* stă în picioare spre stînga, cu o statueta în mîna dreaptă și un corn al abundenței în mîna stîngă.

AR. G : 2,79 g. D : 17 mm. Ax : ↑ . C : argint de proastă calitate ; uzată parțial și acoperită cu o patină de culoare neagră. RIC, III, p. 377, nr. 106 C (a). anii 184—185.

Găsită întimplător pe teritoriul comunei, într-un loc neprecizat, această monedă a fost adusă la Școala Generală a comunei Bucecea de către prof. Dumitru Părăscuță, ulterior intrînd în colecția Muzeului Județean de Istorie Botoșani<sup>2</sup>. N. Inv. 14.176.

### III. DÎNGENI, com. Dîngeni, jud. Botoșani.

#### 1. *Marcus Antonius.*

*Av.* [A]NT AVG sus ; jos, III VIR · P · C · . Corabie antică cu un sceptor legat cu o panglică de proră ; în jur, cerc perlat.

*Rv.* *Aquila* între două stindarde ; în jur, [CHORTIVM PRAETORIIARVM] ; jos, L[E]G XVI și, în jur, cerc perlat.

<sup>1</sup> Prescurtările folosite : AE — bronz ; AR — argint ; AV — aur ; G — greutate ; D — diametru ; C — conservare ; MI Botoșani — Muzeul Județean de Istorie Botoșani ; N Inv. — număr de inventar ; Babelon — E. Babelon, *Description historique et chronologique des monnaies de la République Romaine vulgairement appelées monnaies consulaires*, 2 vol., Paris, 1885 — 1886 ; RRC — Michael H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974 ; LRBC, — *Late Roman Bronze Coinage A.D. 324 — 498, Part I* : Ph. V. Hill, J. P. C. Ke, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A.D. 324 — 346 ; Part II* : R. A. G. Carson, J. P. C. Kent, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A. D. 346 — 498*, Londra, 1965 ; Hill — Ph. V. Hill, *The Dating and Arrangement of the Undated Coins of Rome, A.D. 98 — 148*, London, 1970 ; RIC — *Roman Imperial Coinage*, 9 vol., Londra, 1924 — 1982.

<sup>2</sup> Predată muzeului din Botoșani de către Costică Manta, de la Inspectoratul de Interne al județului Botoșani, prin procesul-verbal nr. 179 din 4 aprilie 1985.

AR. G : 3,39 g. D : 16 mm. Ax : ↓. C : satisfăcătoare, uzată. Babelon, 126; BMC, Est, 212; RRC, 544/31, anii 32—31 î.e.n. N. Inv. 14177.

2. *Vespasianus*.

Av. [IMP CA]ES VESP AVG [P M] COS IIII [CEN]. Capul laureat al împăratului spre dreapta.

Rv. FIDES PVBL. Două mâini strinse țin un *caduceus*, maci și spice.

AR. G : 2,91 g. D : 18×17 mm. Ax : ↓. C : foarte uzată, parțial ilizibilă. RIC, II, p. 21, nr. 55, anul 73 e.n. N. Inv. 14.178.

3. *Hadrianus*.

Av. HADRIANVS AVGVSTVS. Capul laureat al împăratului spre dreapta.

Rv. COS III. *Simpulum*, *aspergillum*, *lituus* și cană.

AR. G : 2,92 g. D : 19×17 mm. Ax : ↘. C : bine conservată, ușor uzată. RIC, II, p. 161, nr. 198 (c), anii 125 (sfârșit) — 128 (început); Hill, p. 362, nr. 331, anul 127, emisiunea a 14-a. N. Inv. 14.179.

4. *Hadrianus*.

Av. HADRIANVS AVG CO[S III P P]. Capul laureat al împăratului spre dreapta.

Rv. V[E]NE[R]IS FELICIS. Venus așezată spre stînga, avînd un Cupidon în mîna dreaptă și lancea cu vârful în jos în mîna stîngă.

AR. G : 3,16 g. D : 18×17 mm. Ax : ↙. C : satisfăcătoare, ru-  
lată. RIC, II, p. 372, nr. 280 (d) 3, anii 134—138 e.n.; Hill, p. 176, nr. 933,  
anul 138 e.n., emisiunea a 27-a. N. Inv. 14.180.

Cele 4 monede de argint de la Dîngeni constituie un mic depozit<sup>3</sup>, poate chiar resturile unui tezaur pierdut; piesele respective au fost găsite de către Elena Gorbănescu în anul 1971, în via din grădina casei sale din Dîngeni, după care au ajuns la Dorin Cișlaru din Botoșani și, abia apoi, la Muzeul Județean de Istorie Botoșani<sup>4</sup>. Cei patru denari menționați mai sus dezvăluie caracteristicile specifice unui tezaur pierdut sau care urmează a fi găsit, de tipul denari romani republicani/Marcus Antonius/Nero — Antoninus Pius/Marcus Aurelius/Commodus/Septimius Severus.

IV. DOROHOI, jud. Botoșani.

*Domitianus*.

AR. G : 3,44 g. D : 19 mm. Ax : ↓. C : foarte bună. RIC, II, p. 171, nr. 147, anul 90 e.n. MI Botoșani, N. Inv. 13745.

Găsită în oraș, în septembrie 1987, de către Vasile Ioan.

V. HORIA, com. Mitoc, jud. Botoșani.

*Crispus*.

AV. G : 8,5 g (multiplu de 2 *solidi*). D : 23 mm. C : bună. FL IVL CRISPVS NOB CAES/PRINCIPI I—VVENTVTIS. În exergă PTR. Trier. RIC, VII, p. 178, nr. 186 var. (Av. B<sub>5</sub> 1; Rv. PRINCIPI I—VVENTVTIS), anul 317.

<sup>3</sup> Socotim că sînt necesare cercetări arheologice în punctul respectiv, descoperirea de față putînd semnala existența încă, în acel loc, a unui tezaur împrăștiat în sol.

<sup>4</sup> Prin același proces-verbal de mai sus (vezi nota 2).

A fost găsită într-o groapă de gunoi din curtea săteanului Constantin I. Cătărașu, la adâncimea de 1 m. Colecția școlii din Mitoc.

#### VI. MITOC, com. Mitoc, jud. Botoșani.

##### 1. *Hadrianus* : *Sabina*.

AR. G : 3,02 g. D : 18 × 17 mm. Ax : ↓. C : bună. RIC, II, p. 387, nr. 398. începutul lui 138 e.n. (postume).

Descoperită în anul 1958, în grădina lui Mihai Chiroșcă din vatra satului Mitoc. Colecția școlii din Mitoc.

##### 2. *Antoninus Pius* : *Faustina I*.

Av. DIVA FAV-STSTINA (*sic*!). Capul împărătesei redat cu stîngăcie, iar literele legendei sînt mult îngroșate.

Rv. AETER-NITAS. *Aeternitas* sau *Venus* (?) spre stînga, cu un măr în mîna stîngă și sceptru. Aceeași stîngăcie în realizarea imaginii și aceleași litere ale legendei mult îngroșate.

AR. G : 2,62 g. D : 18 mm. Ax : ↙. C : slabă. RIC, III, p. 69—70 (reversul nu există, ceea ce ne face să presupunem că este un tip *hibrid*) după 141 e.n.

Observăm că toate caracteristicile amintite mai sus pot indica, că această monedă este un fals, posibil chiar din Imperiu.

A apărut în vatra satului Mitoc, în punctul numit „La izvoarele morii“, aproape de intrarea în „Cotul Morii“, în anul 1954; descoperitorul, Ilie Pascal, a mai găsit o toartă de sticlă și un gît de amforă romană, care au fost luate de către N. Zaharia și duse la Iași. Colecția școlii din Mitoc.

##### 3. *Ioan II Cazimir* (1648—1668).

AR. G : 1,0 g (șiling). D : 15 mm. Ax : ↓. C : slabă. Este o piesă *fournée* (aramă argintată), bătută pentru Lituania, cu sigla HKPL. Colecția școlii din Mitoc.

Descoperită de către Ilie Pascal din Mitoc, la 8 august 1987, în punctul cunoscut sub numele de „Movilele Mitocului“.

#### VII. SUCEAVA, județ (?).

##### 1. *Diocletianus*.

Av. [IMP C C] VAL DIOCLETIANVS PF AVG. Capul împăratului spre dreapta, radiat, cu bustul drăpat și cuirăsat.

Rv. CONCORDIA MILI — TVM: II B. Împăratul primind Victoriola de la Jupiter, care are o sulită.

*Antoninian*. G : 2,25 g. D : 20 mm. Ax : ↓. C : bună. Exemplarul de față este foarte interesant, deoarece, după cum afirmă O. Voetter (*Die Kupferprägungen der Diocletianischen Tetrarchie*, în *Numismatische Zeitschrift*, 1899), în monetăria din Heraclea sulita lui Jupiter desparte legenda reversului, sub forma MILI-TVM. Pe de altă parte, deși astfel tipul respectiv se datează în 285 e.n., se socotește că emisiunile din Heraclea nu încep înainte de 291 (Cf. RIC, V, 2, p. 215). Totodată, o a doua officină, marcată pe monede cu litera B, apare la Roma în timpul lui Diocletian. În ceea ce ne privește, credem că această monedă poate fi un tip *hibrid*, bătut la *Heraclea*, dar fără XXI.

##### 2. *Licinius*.

AE (*folles*). G : 3,42 g. D : 24 × 23 mm. Ax : ↗. C : bună. În exergă  $\overline{\text{T.S.I}}$  RIC, VI, p. 519, nr. 53, *Thessalonica*, aproximativ 312—313.

3. *Licinius*.

AE (*folles*). G : 2,44 g. D : 19 mm. Ax : ↑ . C : bună. În exergă

$\frac{X}{III^V}$  . RIC, VII, p. 607, nr. 44, *Nicomedia*, 321—324.  
SMNB

4. *Licinius*.

AE (*folles*). G : 2,39 g. D : 19 mm. Ax : ↑ . C : bună. În exergă

$\frac{X}{III^V}$  . RIC, VII, p. 548, nr. 52, *Heraclea Thracica*, 321—324.  
SMHA

5. *Licinius*.

AE (*folles*). G : 3,60 g. D : 19 mm. Ax: ↑ . C : bună. În exergă

$\frac{X}{III^V}$  . RIC, II, p. 548, nr. 54 var. (H<sub>2</sub>), *Heraclea Thracica*, 321—324.  
SMHB

6. *Constantinus I*.

AE (*folles*). G : 2,44 g. D : 19 × 18 mm. Ax : ↓ . C. slabă. În exergă  
SMHB . LRBC, I, p. 22, nr. 900, per. a II-a, 330—335; RIC, VII,  
p. 557, nr. 111 var. (*Av. tip E 9*, cu diademă de perle, bustul drapat, cui-  
rasat), *Heraclea Thracica*, 330—333.

7. *Constantinus II*.

AE (*folles*). G : 2,13 g. D : 18 mm. Ax : ↓ . C : slabă. În exergă

. SMKA . LRBC, I, p. 28 var., *Cyzicus*, 330—335; RIC, VII, p. 656, nr.  
91, 331, 333—334 sau p. 657, nr. 106, 332—333, 335.

8. *Constantius II*.

AE<sub>2</sub>. G : 1,59 g. D : 16 mm. Ax : ? C : slabă, cu monetăria ne-  
identificabilă. Tip *Gloria Exercitus*.

Monedele prezentate au făcut parte din colecția Theodor Brădescu (Bo-  
toșani), iar acum sînt în colecția Muzeului Județean de Istorie Botoșani (N.  
Inv. 14.181 — 14.188). După cum a declarat primul posesor, aceste piese au  
fost obținute prin achiziții de la alți colecționari din jud. Suceava. Însă, după  
cum credem, exemplarele de mai sus constituie un *lot dobrogean* omogen, atît  
după perioada destul de restrînsă de care aparțin, cît și după monetării, care  
sînt numai din zona orientală a Imperiului.

## NEW MONETARY DISCOVERIES FROM BOTOȘANI COUNTY

## Summary

More monetary discoveries older or newer from Botoșani county or Dobrogea are presented  
in order : *Botoșani*, 1 AE<sub>2</sub> Constantius II, *Heraclea Thracica* (I) ; *Bucecea*, 1 AR Commodus  
(II) ; *Dingeni*, 1 AR Marcus Antonius, 1 AR Vespasian and 2 AR Hadrian (III/1 — 4) ;  
*Dorohoi*, 1 AR Domitian (IV) ; *Horia*, 1 AV Crispus (V) ; *Mitoc*, 1 AR Hadrian (Sabina), 1  
AR Antoninus Pius (Diva Faustina I), 1 AR Ioan II Cazimir, *Lythuania* (VI/1 — 3) ; *Su-  
ceava* or *Dobrogea*, 1 *antoninianus* Diocletian, *Heraclea Thracica* (?), 4 AE Licinius (2 *Heraclea*  
*Thracica*, 1, *Thessalonica*, 1 *Nicomedia*), 1 AE Constantine I, *Heraclea Thracica*, 1 AE  
Constantine II, *Cyzicus* and 1 AE Constantius II (VII/1 — 8).